

Erkenning voor bescheiden bouwer

DOOR HERMAN ROSENBERG

Den Haag — De Haagse architect J. J. 'Co' Brandes bouwde niet opvallend maar wel veel. Alleen al in Den Haag en omgeving, zijn voornaamste werkterrein, werden ruim vijftienderd van zijn ontwerpen uitgevoerd. Eén van zijn grootste scheppingen is de Parkflat Marlot, sinds gisteren een rijksmonument.

De flat, die ligt aan de rand van het gelijknamige villawijkje, werd gebouwd tussen 1929 en 1934. Opvallend aan het 52 appartementen tellende complex is vooral de wijze waarop Brandes het contrast met de omliggende villa's wist te overbruggen.

Vermomd

Rond een rechthoekig binnenterrein ontwierp hij twee lange vleugels en, aan de korte zijden, kleinere blokken. Door het toepassen van erkers, balkons en overstekende, hellende pannendaken ontstonden levendige gevels. De architect vermomde de flat eigenlijk als landhuis. De aangename tuinaanleg rond de gebouwen, met vijvers en gazons, versterkt deze indruk.

Het concept van de luxe woonflat werd in Den Haag populair aan het einde van de jaren twintig. Uitgangspunt was 'het heerenhuis te vervangen door een flat, die alle gemakken van de luxe flat in zich, tóch een afzonderlijke woning vormt', zoals het heette in het tijdschrift 'De Haagsche Huisvrouw' (1931). Vlak voor de voltooiing van de parkflat kwam een vergelijkbaar project van Brandes gereed: de flats rond het Louis Couperusplein in het centrum. En tegelijk met de parkflat was aan de Benoordenhoutseweg de Nirwana-flat van de architecten Duiker en Wiebenga in aanbouw.

Hoewel qua functie vergelijkbaar, zijn de parkflat en Nirwana architectonisch gezien el-

kaars tegenpolen. Het contrast maakt iets duidelijk over de verschillende stromingen in de architectuur van die tijd en over de positie die Brandes innam. Hij behoorde met een aantal andere Haagse architecten tot de zogeheten 'Nieuwe Haagse School'. Deze groep, die samenkwam in de Haagse Kunstkring, stond voor een sobere en enigszins traditionele bouwkunst in baksteen, met een accent op horizontale lijnen. Hier tegenover stonden de architecten van het 'Nieuwe Bouwen', zoals Duiker en Wiebenga. Deze stroming kwam voort uit 'De Stijl', de kunstenaarsbeweging rond de kunstenaars Piet Mondriaan en Theo van Doesburg.

Overdreven

De tegenstellingen tussen de twee richtingen werden overigens met name vanuit de hoek van De Stijl overdreven. Van Doesburg betitelde Brandes nogal denigrerend als een 'bruine' architect, wat zo iets moest betekenen als ouderwets en conservatief. Maar de architect Jan Wils, vriend en een tijd lang medestander van Van Doesburg, zag het veel minder scherp. Hij nam althans in 1918 zitting in de redactie van het door Brandes geleide tijdschrift 'Levende Kunst'. Van Doesburg was woedend over dit 'verraad', zoals hij het zag.

Schoonheid

Brandes op zijn beurt liet zich niet verleiden tot uitvallen á la Van Doesburg. „Op den duur zullen ze toch weer gelijk komen met de meer gematigden”, schreef hij in 1918 over zijn tegenstanders, „ze lopen enkel wat sneller, en denken nu, omdat ze niet achterom zien willen, in een nieuwe wereld te zijn, die niet te maken heeft met het oude, het voorgaande”.

De bescheiden architect wilde met respect voor al het bestaande 'nieuwe schoonheid' scheppen. Deze gematigde ideeën slo ten goed aan bij de visie op de uitbreiding van de stad van de Haagse dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting. Die streefde naar eenheid en esthetische kwaliteit. In 1922 kreeg Brandes samen met de architecten W. Verschoor en J. Helendoorn de opdracht een ontwerp te maken voor het villapark Marlot. De tekeningen van Brandes vonden bij het publiek het meeste aftrek en daarom mocht hij uiteindelijk ongeveer honderd villa's bouwen. Het wijkje werd in 1934 voltooid met de bouw van de parkflat.

Dalton

Typerend voor de produktiviteit van Brandes is dat in dezelfde tijd elders in Den Haag een ander belangrijk werk van hem werd uitgevoerd: de Dalton HBS aan de Aronskelkweg. Daarna volgden onder meer nog flats aan de Laan van Meerdervoort, de uitbreiding Hotel De Wittebrug en het monument voor koningin Emma in het Rosarium op het Jozef Israëlsplein, dat hij ontwierp samen met de beeldhouwer Toon Dupuis.

Ondanks zijn zeer omvangrijke oeuvre hebben de architectuurhistorici Brandes lange tijd links laten liggen. Misschien werkte het gescheld van Theo van Doesburg nog door of misschien waren de gebouwen gewoon niet opvallend genoeg. Pas in 1985 werd het stilzwijgen doorbroken, toen er een groot artikel verscheen in het Jaarboek van Die Haghe, waarin het belang van Brandes voor de Nederlandse en in het bijzonder de Haagse architectuur werd benadrukt. De verheffing van de Parkflat Marlot in de adelstand van de Nederlandse monumenten vormt dan ook een terecht eerbetoon aan deze zeer Haagse architect.